

2005 YILINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ VE MAKRO EKONOMİK GÖSTERGELERİN DURUMU

1. 2005 Yılı'nın Genel Değerlendirmesi

Türkiye Ekonomisi, 82 yıllık Cumhuriyet tarihinde, en zorlu süreçlerden birisini 2001 Krizi esnasında yaşamıştı. Krizin Türkiye ekonomisine verdiği en büyük zarar işsizlik boyutunda kendini gösterirken, krizin etkisi ile Türkiye ekonomisinin ulaştığı en önemli değişim ise, 2000 yılında 26 milyar dolar seviyesindeki ihracat hacminin 3 kat artışla 78 milyar dolar seviyelerine yaklaşması oldu. Söz konusu ihracat hacmindeki rekor artışta İstanbul, Kocaeli, Bursa, İzmir, Ankara, Adana ve Gaziantep gibi sanayileşmiş illerimizde firmaların dış satım başarılarının etkisi büyüktür. Kriz öncesi ve sonrası dönemde, Uluslararası Para Fonu ile (IMF) gerçekleştirilen üç stand-by anlaşması (17., 18. ve 19. anlaşmalar) ile, 57., 58. ve 59. Hükümet dönemlerinde gerçekleştirilen ekonomik reformlarla, Türkiye ekonomisinin hem uluslararası kredibilitesi arttı, hem de kamu maliyesi alanında 2005 yılı sonu itibariyle Avrupa Birliği (AB) ekonomik kriterlerinin (Maastricht Kriterleri) ikisi tutturulmuş oldu. Yabancı sermaye nezdinde Türkiye'nin artan önemine bağlı olarak, Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1954'den bu yana, 50 yıl içerisinde, 2004 yılı sonuna kadar Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye hacmi sadece 32 milyar dolarda kalırken, sadece 2005 yılında bu rakam bir yılda 9,7 milyar dolara ulaştı. Türkiye, 2005 yılında, ayrıca 20 milyar doları aşan özelleştirme performansı da gerçekleştirdi. Türkiye ekonomisinde gözlenen bu etkili toparlanmanın ve yabancı sermaye ilgisindeki ciddi artışın temellerine bakıldığında, Türkiye ekonomisinin kriz sonrası dönemi bir başarı öyküsüne dönüştürmesini sağlayan saç ayakları ise şu şekilde özetlenebilir:

- IMF'le birlikte yürütülen stand-by süreci ve ekonomik reformların özellikle kamu maliyesi alanına getirdiği disiplin;
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na yeni yasası ile kazandırılmış olan tam bağımsızlık özelliği ve özerk bir merkez bankası ile elde edilmiş olan fiyat ve kur istikrarı;
- Avrupa Birliği ile, 6 Ekim 2004 Komisyon Raporu, 17 Aralık 2004 AB Zirvesi ve 3 Ekim 2005'de gerçekleşen zirve sonrası, resmen başlayan tam üyelik müzakerelerin getirdiği istikrar ve kredibilite;
- Ve, tek parti iktidarının perçinlediği 'siyasi istikrar'.

Ayrıca, yine aynı dönemde, dış politika alanında özellikle küresel güç ABD ve önemli bir komşumuz olan Rusya Federasyonu başta olmak üzere, bölge ülkeleriyle yürütülen diplomatik ilişkilerde gözlenen istikrarın katkıları da göz ardı edilmemeli. Bir de, Türkiye ekonomisinin kriz sonrası toparlanma mücadelesi verdiği dönemde, dünya ekonomisinde uluslar arası konjonktürün de katkı sağladığı unutulmamalı. ABD'nin kısa vadeli gösterge faizi yüzde 1'e kadar çektiği, AB'nin faiz seviyesini yüzde 2'de tuttuğu bir ortamda, uluslararası sermaye, global likidite açısından Türkiye'nin cazibesinin ve finans piyasalarımızın cazibesinin de önemli bir sermaye girişine neden olduğu görülmektedir. Nitekim, 2002-2005 döneminde Türk ekonomisine net döviz girişi 40 milyar doları aşmıştır. Bununla birlikte, bu derece büyük bir döviz girişinin döviz kurlarını aşağı çekmek ve Türk Lirası'nın değerlenmesi yönünde bir etkisi olduğu da unutulmamalıdır. Nitekim, 2005 yılında Yeni Türk Lirası'na geçilmesi, paradan 6 sıfır atılması ve kurlardaki gevşeme YTL'ye duyulan

güvende bir artışı da beraberinde getirmiştir. Ancak, YTL'nin güçlenmesinin, 2005 yılının önemli bir bölümünde ihracat kesiminin performansını hayli zorlaştıran, Türkiye'nin ithalat hacmini ise hızla genişleten bir etkisi olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle, Türkiye ekonomisi, özellikle 2003 yılından itibaren yeniden rekor dış ticaret ve cari işlemler açığı vermeye başlamıştır.

Bu temel saç ayaklarına bağlı olarak, Türk ekonomisine duyulan güven, aralık ayı sonu itibariyle yıl sonu enflasyon hedeflerinin de altında, tüketici fiyatları endeksinde son 37 yılın en düşük enflasyon oranının yakalanmasını, bu gelişmelere bağlı olarak Hazine'nin devlet iç borçlanma senetleri (DİBS) ihale ve 2. el işlem faizlerinin yüzde 14'lerin altına gerilemesini, bütçe açığının GSYİH'ya oranının AB kriterinin dahi altına inmesini ve nihayet bu başarılı sonuçlarla birlikte Türk ekonomisinin yıl sonunda yüzde 5 büyüme hedefini dahi aşabileceği olasılığını sağlamıştır. Nitekim, 31 Mart 2006'da açıklanan 2005 yılı büyüme verileri, beklentilerin hayli üstünde, Türk ekonomisinin yüzde 7,6 büyüdüğünü göstermiştir.

2002-2004 dönemini kapsayan stand-by döneminde, ağır bir krizin etkilerine ve 2001 yılındaki yüzde 9.2'lik gerilemeye rağmen, Türk ekonomisinin ortalama yüzde 7.83'lük, 2002-2005 döneminde ise yüzde 7,77'lik bir ekonomik büyüme performansı yakalamış olması uluslararası ekonomi alanında takdirle karşılanmıştır. Söz konusu dönemde, AB ekonomilerinin sadece yüzde 1,8, Euro Bölgesi ülkelerinin ise sadece yüzde 1,5 büyüdüğü dikkate alındığında, Türkiye'nin büyüme performansının bir cazibe noktası olduğu da ifade edilebilir.

Türk ekonomisinin, 2002-2004 döneminde ortaya koyduğu yeniden yapılanmaya performansı, 2005 yılında üst noktalara ulaşmış, başta AB olmak üzere, dünyanın önde gelen ekonomileri ve uluslararası ekonomik kuruluşları tarafından da takdir edilmiştir. AB Komisyonu'nun 9 Kasım 2005 tarihinde açıklanan İlerleme Raporu'nda Türk ekonomisi 'şeffaf ve işleyen bir piyasa ekonomisi' olarak tanımlanmış; uluslar arası derecelendirme kuruluşları tarafından Türkiye'nin rating notu yükseltilmiştir. IMF ve Dünya Bankası da, Türk ekonomisinin 2005 yılında ulaştığı yeniden yapılanma seviyesini takdirle karşıladıklarını belirtmişlerdir. Nitekim, 2006 yılının mart, mayıs ve haziran aylarında yaşanmış olan dalgalanmaya rağmen, her iki uluslararası kurum da, Türk ekonomisinde duydukları güveni ve söz konusu dalgalanmaların etkisinin kısa sürede atlanacağı görüşlerini dile getirmişlerdir.

Bu noktada, Türk ekonomisinin, tüm bu başarılı sonuçlara rağmen, aşması gereken sorunlar, istihdam odaklı bir büyüme sürecine geçiş ve işsizlik sorunu ile daha etkin mücadele, Türk reel sektörünün dış rekabet gücünü zayıflatan etkenlerin azaltılması ve ihracatın teşvik edilmesi ile Türk ekonomisine duyulan güvenin artırılması ve kredibilitenin yükseltilmesi olarak ifade edilebilir. Çünkü, 2002-2005 döneminde, ihracat rekor bir artış göstermiş olsa da, ithalat hacminin daha da ciddi bir artış gerçekleştirdiği bir gerçektir. Türk reel sektörünün dünya ekonomisinde rakiplerine karşı etkin bir mücadele ortaya koymasının yolu, hammadde, işgücü, enerji ve finansman maliyetleri açısından avantajlı konuma gelmesi ile mümkün olabilecektir. Oysa, söz konusu maliyet kalemleri açısından Çin başta olmak üzere, Uzakdoğu ekonomilerine yönelik dezavantaj bir yana, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Karadeniz Ülkeleri'ne göre bile Türkiye'nin dezavantajları olduğu gözlenmektedir. Bu durum, aynı zamanda doğrudan yabancı sermaye yatırımların arttırılabilmesi açısından da bir sorundur.

Bu noktada, 2006 ve sonrasına yönelik olarak, işsizlik ve gelir dağılımı sorununa, bölgesel kalkınma çabalarına, KOBİ'lerin güçlendirilmesine, tarım sektörünün desteklenmesi ve geliştirilmesine, sabit ücretlilerin ve emeklilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik beklentilerin hız kazanacağı ifade edilebilir. Türkiye'nin bu noktada, özellikle IMF ve AB 'çapaları'nın sağladığı desteği sürdürerek, ekonomik reformları tempolu bir şekilde sürdürmesi yararlı olacaktır.

2. 2005 Yılında Büyüme ve İç Talep

2001 Krizi'nin en önemli etkisi, geniş halk kütlelerinin satın alma gücünde gözlenen zayıflamaydı. Bununla birlikte, esas etkinin kırsal kesimdeki yoksulluk ve işsizlik artışı ile kendini hissettirdiği söylenebilir. Kentsel alan ise, özellikle 2004 yılının ikinci yarısından itibaren ticaret, perakende, turizm ve inşaat sektörü ile toparlanma göstermiştir. Kentsel alandaki toparlanmada, ihracat amaçlı imalat sanayi üretimindeki artışın da etkisi de göz ardı edilmemelidir. Yani, 26 milyar dolardan 73 milyar dolara ulaşan bir ihracat hacmi de, ekonomide gözlenen büyüme etkisinde rol oynamıştır. Bu noktada, tekstil ve konfeksiyon ile otomotiv iki önemli sektör olarak öne çıkmışlardır. Bu durum, Bursa'nın önemini bir kat daha arttırmıştır.

Tablo 1: Makro Göstergelerin 2004 Performansı ve 2005 Hedef ve Gerçekleşmeleri

EKONOMİK GÖSTERGELER; 2004 YILI GERÇEKLEŞMELERİ, 2005 YILI HEDEF VE GERÇEKLEŞMELERİ					
GÖSTERGELER		2004 YIL SONU GERÇEKLEŞME	2005 YIL SONU HEDEFİ	2005 YIL İÇİ GERÇEKLEŞME	2005 YIL SONU GERÇ TAHMİNİ
GSMH	KATRİLYON TL	428,9	480,9	486,4	485,1
GSMH	MİLYAR DOLAR	301,7	298,4	361	357,7
BÜYÜME	YÜZDE	9,9	5,0	7,6	5,0
KİŞİ BAŞINA GSMH	YÜZDE	4.240	4.139	5.034	4.964
DEFLATÖR	YÜZDE	8,1	8,0	6,4	8,0
TEFE-ÜFE	YÜZDE	13,84	8,0	2,66	4,5-5,0
TÜFE	YÜZDE	9,32	8,0	7,72	8,0-8,5
ORTALAMA DOLAR KURU	TL-YTL (2005-06)	1.422.500	1,6700	1,3408	1,3562
İHRACAT	MİLYAR DOLAR	62,8	71	73,1	72
İTHALAT	MİLYAR DOLAR	97,2	104	116,0	114
CARİ İŞLEMLER AÇIĞI	MİLYAR DOLAR	15,6	10,6	22,8	21-22
FAİZ DIŞI FAZLA	KATRİLYON TL	26,2	27,3	35,9	28,0
FAİZ ÖDEMELERİ	KATRİLYON TL	56,5	56,4	45,7	46-47
SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ	KATRİLYON TL	19,1	22,0	23,3	24-26
DIŞ BORÇLANMA TAHVİL	MİLYAR DOLAR	5,5	5,5	6,5	5,5
DIŞ BORÇ STOKU	MİLYAR DOLAR	161,8		170,1	162,0
İÇ BORÇ STOKU	KATRİLYON TL	224,5		244,8	247-248

Kaynak: DPT, TÜİK, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve TCMB

2000 yılında GSMH artış oranı boyutunda, ekonomik büyüme yüzde 6,6 olmuş, 2001 yılındaki krize bağlı yüzde 9,4'lük gerileme sonrası, sırasıyla ekonomi 2002'de yüzde 7,8, 2003'de 5,8, 2004'de 9,9 ve nihayet 2005 yılında yüzde 7,6 büyümüştür. GSYİH büyüme hızı ise, sırasıyla 2000 yılında 6,8, 2001 yılında yüzde -7,8 ve 2002 yılında ise 8,1 ile GSMH büyümesinden daha iyi bir performans ortaya koymuş, 2003 yılından itibaren ise sırasıyla 2003'de yüzde 5,7, 2004'de yüzde 9,1 ve 2005 yılında yüzde 7,4 ile GSMH büyüme oranının altında kalmıştır.

2004 yılında Gayri Safi Milli Hasılda (GSMH) kaydedilen yüzde 9,9 oranındaki büyüme hızı, 1966 yılından bu yana ulaşılan en yüksek büyüme hızı oranıdır. Söz konusu yılda tarım sektörü katma değeri yüzde 2 oranında artarken, sanayi sektörü katma değer artışı yüzde 9,4 olarak gerçekleşmiştir. Hizmetler sektörü katma değeri, ticaret sektöründeki ve ithalat vergisindeki sırasıyla yüzde 12,8 ve yüzde 26,2 oranındaki artışların etkisiyle, yüzde 10,2 oranında artmıştır. 2001 yılından itibaren daralan inşaat sektörü katma değerinde ise 2004 yılında yüzde 4,6 oranında artış kaydedilmiştir.

Tablo 2: Çeyrek Dönemler İtibariyle Sektörel ve Ekonomik Büyüme (%)

Sektörel ve Ekonomik Büyüme	2005				
	I. Dönem	II. Dönem	III. Dönem	IV. Dönem	Yıllık
Tarım	4,3	8,2	7,5	-0,1	5,6
Sanayi	6,6	3,9	5,7	10,1	6,5
Inşaat	20,6	25,4	25,6	14,8	21,5
Ticaret	7,0	5,0	7,5	9,9	7,4
Ulaştırma ve Haberleşme	6,8	4,7	8,0	15,2	8,8
Mali Kuruluşlar	0,7	0,3	-0,5	-1,2	-0,2
Konut Sahipliği	1,3	1,4	1,6	1,9	1,5
Serbest Meslek ve Hizmetler	6,7	5,5	7,7	9,4	7,4
Devlet Hizmetleri	-0,3	1,3	1,0	1,2	0,8
Kar Amacı Olmayan Kuruluşlar	-1,3	0,1	-0,2	0,4	-0,2
İthalat Vergisi	8,7	8,8	14,7	16,2	12,2
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	6,6	5,5	7,7	9,5	7,4
Gayri Safi Milli Hasıla	7,5	4,7	8,0	10,2	7,6

2005 yılında ise, inşaat sektöründe gözlenen önemli artışa bağlı olarak, GSMH ve GSYİH artış oranının beklentilerin üzerinde gerçekleştiği söylenebilir. Sanayi yılın son çeyreğinde gerçekleştirdiği yüksek katma değer artışı ile, yıllık bazda yüzde 6,5'lik bir artış yakalarken, inşaat sektörü yüzde 21,5'lik büyüme hızı ile tüm sektörleri açık ara geride bırakmıştır. Tarım sektörü ise, yılın son çeyreğindeki mevsimsel yavaşlamaya rağmen, yüzde 5,6'lık bir artış gerçekleştirebilmiştir.

Bursa ile ise, en son 2001 yılında gerçekleştirilen il bazlı GSYİH çalışmasına göre, Türkiye'nin GSYİH üretimine cari fiyatlarla yüzde 3,6, 1987 yılı fiyatları ile de yüzde 4,2'lik katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'nin 2003 yılından itibaren ağırlıklı olarak ihracat bazlı ve yine tekstil ile otomotiv gibi sektörlerin ağırlıklı etkisi ile büyüdüğü dikkate alındığında, Bursa'nın Türkiye'nin GSYİH'sındaki rolünü yüzde 5'e kadar yükselttiği ifade edilebilir.

Otomotiv ve inşaat sektörlerinde gözlenen bu önemli sıçrama ve katma değer artışında, Türk Bankacılık Sektörü'nün bireysel tüketici kredilerindeki işlem hacminde gözlenen artışın da önemli bir katkısı olduğu göz ardı edilmemelidir. Sektörün 1999 sonunda tüketici kredisi ve taksitlendirilmiş kredi kartı işlem hacmi sadece 0,9 milyar YTL düzeyinde iken, 2005 yılının sonunda rakam 45 milyar YTL'yi aşmıştır. 2002'den itibaren tüketici kredileri hacmi sırasıyla yüzde 117, yüzde 75, yüzde 70 artmıştır. Bununla birlikte, ekonomik büyümede 2002-2004 döneminde ihracatın ağırlığı hissedilirken, 2005'de iç talepteki canlanmanın da de büyümeye önemli bir katkı sağladığı gözlenmektedir. Nitekim, iç talepteki canlanmaya bağlı olarak, 2005 yılı ekim ayında yüzde 7,5 ile en dip noktayı gören tüketici enflasyonu, 2005 yılını yüzde

7,72 ile sınırlı bir artışla kapatmış; 2006 yılının ilk yarısında ise, iç talepteki etkinin sürmesi ve kur sıçraması ile yeniden 2 haneli orana dönüşmüştür.

Bu noktada, 2002'den itibaren tekstil ve konfeksiyon sektörü ile, otomotiv ve yan sanayi sektörleri arasında, ihracat ve iç talep ağırlıklı bir iktidar mücadelesinin varlığı gözlenmektedir. Otomotiv sektörü, özellikle 2005 yılındaki ihracat performansı ile, Türkiye'nin ihracatında tekstil ve konfeksiyon sektörünün birincilik tahtına göz dikmiştir. 2005 yılında otomotiv sektörünün iç satışlarında, 2004 yılına göre artış zayıf kaldı. 2004 yılında otomobil satışları yüzde 90 oranında artarken, 2005 yılında bu artış, 763 bin adedi aşan satışa rağmen, yüzde 2,3'de kaldı. Çünkü, konut kredilerindeki faiz cazibesi ile artan uzun vadeli konut satışları, otomotiv sektöründeki satışları etkiledi. Bu nedenle, 2005 yılında otomotiv sektörünün büyüme hızı yavaşladı.

Nitekim, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası'na bağlı firmaların sektörel bazda durumu incelendiğinde, Tekstil ve konfeksiyon, Otomotiv ana ve yan sanayii, makine ve metal, Enerji-elektrik ve elektronik ile gıda tarım ve hayvancılık olmak üzere seçilmiş 5 sektörün 1997-2005 yılları arasındaki dolar bazlı ciroları karşılaştırıldığında, tekstil ve konfeksiyon firmalarının cirolarının 2001'e kadar azaldığı, 2002'de artışa geçtiği, artışın 2005'de yavaş da olsa devam ettiği ve 1997 yılı değerini geçtiği, otomotiv ana ve yan sanayinde yer alan firmaların cirolarının 2000'e kadar artmasına rağmen, 2001'de krizle birlikte 5 yıl öncesinin düzeyine gerilediği; 2002-2004 yılları arasında öncelikle ihracat ve ardından iç talepteki artışla hızla arttığı, ancak, 2005 yılında artan iç talep odaklı rekabet ve ihracat alanındaki küresel rekabete dayalı fiyat ayarlamalarına bağlı olarak bir miktar gerilediği görülmektedir. Buna karşılık, makina ve metal, enerji, elektrik ve elektronik ile gıda, tarım ve hayvancılık sektörlerinde 2002 yılından beri devam eden artışın, 2005 yılında da sürdüğünü gözlenmektedir.

Tablo 3: Özel Kesim ve Kamu Kesimi'nin Tüketim ve Yatırım Harcamalarının Seyri

Harcamalar Yön. GSYİH (% Değişim)	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	05Q1	05Q2	05Q3	05Q4
GSYİH Gelişimi	3,1	-5,0	7,4	-7,5	7,8	5,8	8,9	7,4	6,6	5,5	7,7	9,5
Özel Tüketim Harcamaları	0,6	-2,6	6,2	-9,2	2,0	6,6	10,1	8,8	4,1	3,9	10,4	16,7
Gıda ve İçki Harcamaları	-0,1	1,9	3,2	-3,6	0,9	4,1	2,8	8,2	3,3	8,6	10,8	8,7
Dayanıklı Tüketim Malı Har.	-0,8	-0,3	27,4	-30,4	2,1	24,0	29,7	15,0	3,2	2,9	26,0	31,3
Enerji, Ulaştırma, Haber. Har.	4,9	-4,9	-2,1	0,9	-0,7	2,2	0,3	-0,1	0,5	-4,1	0,6	2,3
Hizmetler	-0,8	11,2	7,6	-9,3	8,7	7,5	9,3	7,8	6,5	5,0	7,8	11,3
Sabit Sermaye Yatırımları	-3,9	15,7	16,9	-31,5	-0,8	10,0	32,4	24,0	10,3	20,0	30,6	33,0
- Özel Kes. Sab. Ser. Yatırımları	-8,3	17,8	16,0	-34,9	-7,2	20,3	45,5	23,6	8,8	18,4	29,0	41,6

Kaynak: TÜİK

Üretilen GSMH'nın, üretim faktörleri arasında, rant, ücret, faiz ve kar geliri olarak dağıtılması sonrası, Milli Gelir'den vergilerin düşülmesi ile bulunan harcanabilir veya kullanılabilir gelirin, özel sektör, kamu sektörü tüketim ve yatırım harcamalarına nasıl dağıldığı da büyük önem arz etmektedir. Nitekim, banka tüketici kredilerindeki artışa bağlı olarak, 2005 yılında, 2003 ve 2004'ün devamı olarak, dayanıklı tüketim malı harcamalarında yine yüksek artış oranı gözlenirken, gıda harcamalarındaki gözle görülür artışın, Bursa'nın gıda sanayindeki yeri dikkate alındığında, Bursa'daki firmaların cirolarında gözlenen artışa önemli bir katkı sağladığı söylenebilir.

Özel tüketim harcamalarındaki artışın, dayanıklı tüketim malı artışı ve konut projelerindeki artıştan kaynaklandığı ifade edilebilir. Bu gelişmede, yukarıdaki satırlarda değindiğimiz üzere, bankacılık sektörünün kullandığı tüketici kredilerindeki artışın etkisi göz ardı edilmemelidir. Nitekim, tüketici kredileri 2005 yılında yüzde 120 artış göstermiştir. En yüksek artış ise yüzde 367.8 ile konut kredilerinde yaşanmış ve söz konusu konut kredilerinin toplam tutarı 12.3 milyar YTL'yi aşmıştır. Tüketici kredileri, 2005 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık yüzde 120.3 oranında artış göstererek 28.5 milyar YTL'ye yükselmiştir. Tüketici kredilerinin 2004 yılı sonu itibarıyla toplam değeri 12 milyar 924.6 milyon YTL, konut kredilerinin toplamı ise 2,6 milyar YTL düzeyindeydi. Aynı dönemde taşıt kredileri yaklaşık yüzde 40.9 artarak 6.1 milyar YTL'ye, diğer krediler de yüzde 68.2 oranında yükselerek 10 milyar YTL'ye yükselmiştir. Söz konusu krediler, 2004 yılı sonu itibarı ile sırasıyla 4.3 milyar YTL ve 5.9 milyar YTL olarak gerçekleşmişti. Dolayısı ile, TÜİK'in açıkladığı verilerin ışığında, tüketici kredilerinin iç talepteki hareketliliği teyit ettiği ifade edilebilir.

2005 yılında, iç talepteki seyri etkileyen bir diğer unsurun, kredi kartı kullanımı olduğu da ifade edilebilir. Bankalararası Kart Merkezi (BKM) verileri, kredi kartıyla Türk halkının yurtiçinde ve yurtdışında gerçekleştirdikleri alışveriş ve nakit avans işlemleri toplamının 85.3 Milyar YTL'ye ulaştığını ifade etmektedir. İşlem hacmi de bir önceki yıla göre yüzde 32'lik artış kaydetmiş durumdadır. 2005 yılında, yurtiçi kredi kartları ile gerçekleştirilen işlemlerin adedi ise bir önceki yıla göre yüzde 14.7 artarak 1.3 milyar adet olarak gerçekleşti. Yabancıların 2005 yılında Türkiye'de banka ve kredi kartlarıyla gerçekleştirdikleri harcama tutarı ise, yüzde 32'lik bir artışla, 2.5 milyar dolardan 3.3 milyar dolara yükselmiştir.

Kredi kartı sayısı ise geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 12,4 artış ile 29 milyon 978 bin adede yükselmiştir. Banka kartları sayısı ise, yüzde 12 artışla, 48 milyon 243 bin adede ulaşmıştır. 2005 yılında 85,3 milyar YTL olarak gerçekleşen kredi kartı işlemlerinin yaklaşık yüzde 91'i alışveriş, yüzde 9'u ise nakit çekim olarak değerlendirilmiştir. 2004 yılında ise kredi kartları ile gerçekleştirilen 64,6 milyar YTL'lik işlem hacminin yüzde 90'ını alışveriş olarak kayda girerken, nakit-avans oranı ise yüzde 10 olmuştur. Kredi kartı ile yapılan taksitli alışverişlerin toplam cirosu 16,8 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. Taksitli kredi kartı alışverişlerinde yüzde 25.02'lik payla ilk sırayı giyim ve aksesuar mağazaları alırken, ikinci sırayı yüzde 16.64 ile elektrik-elektronik eşyalar ve bilgisayar, üçüncülüğü ise yüzde 10.47 ile telekomünikasyon harcamaları almıştır. Bu ilk üç sırayı yüzde 10.37 ile mobilya ve dekorasyon, yüzde 9.09 ile de market ve alışveriş merkezleri takip etmiştir.

Bununla birlikte, iç talepte gözlenen bu artış, enflasyonla mücadele eden Türk ekonomisinde, 2005 yılı ekim ayından itibaren enflasyonun sınırlı ölçüde artmasına, ancak esas 2006 yılının ilk yarısında yeniden 2 haneli enflasyon oranlarına dönülmesine neden olmuştur. Bu nedenle, 2006 yılının ikinci yarısında iç talebin kısılmasına yönelik önlemlerin ağırlık kazanması, firmaların 2006 yılı ciro ve öz karlılıklarını olumsuz yönde etkileyebilecek kimi sonuçları beraberinde getirebilir.

3. Fiyat Hareketleri ve Enflasyonun Seyri

2005 yılı sonunda ulaşılan enflasyon rakamları hem hedefin altında gerçekleşmiştir, hem de tüketici fiyatlarında son 37 yılın en düşük oranları yakalanmıştır. 2005 yılında

fiyat istikrarında önemli gelişme sağlanmıştır. Yıl sonunda TÜFE yüzde 8 hedefinin altında yüzde 7.72, ÜFE ise hedefin oldukça altında yüzde 2.66 olmuştur. TÜFE 2004 sonunda yüzde 9.35 olan gerçekleşmenin 1.6 puan daha altına inmiştir. Petrol fiyatlarındaki önemli artışa rağmen üretici fiyatlarındaki artış yüzde 2.66 ile çok sınırlı kalmıştır. YTL'nin değer kazanması ve döviz kurlarındaki gerileme ile ithal ara malları kullanımında hızlı genişleme üretici fiyatlarının düşük kalmasında etkili olmuştur. Buna karşın tüketici fiyatlarında yıl içinde genel bir katılık oluşmuş ve enflasyon yüzde 7,05 ile 9,5 arasında dalgalanma göstermiştir. İthal ikamesi olmayan ürünler, hizmetler, kira ve gıda ürünlerinde fiyat artışları ortalamanın daha üzerinde gerçekleşmiştir. Aralık ayı ve yılın genelinde en fazla artış alkollü içecekler ve tütün grubunda olmuştur. Bu gruptaki Aralık ayı artışı yüzde 4.92, yıllık artış da yüzde 27.87 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4: Tüketici Fiyatları Endeksi'nin Seyri (%)

Enflasyonda Düşüş Dönemi	Enflasyonda Patinaj Dönemi					
	Yeni endekse göre (2003=100) talep enflasyonu 2004			Eski endekse göre (1994=100) talep enflasyonu 2004		
2002	YILLIK TÜFE %		Aylık %	Yıllık %	Aylık %	Yıllık %
Ocak	73,2	0,66	10,59	0,7	16,2	
Şubat	73,1	0,52	9,48	0,6	14,3	
Mart	65,1	0,96	8,40	0,9	11,8	
Nisan	52,7	0,49	7,87	0,6	10,2	
Mayıs	46,2	0,44	7,31	0,4	8,9	
Haziran	42,6	0,14	7,08	0,1	8,9	
Temmuz	41,3	0,47	7,79	0,2	9,6	
Ağustos	40,2	0,77	8,45	0,6	10,0	
Eylül	37,0	0,94	8,01	0,9	9,0	
Ekim	33,4	2,24	9,43	2,2	9,9	
Kasım	31,8	1,32	9,48	1,5	9,8	
Aralık	29,7	0,32	9,35	0,4	9,3	
2003	2005		2005			
Ocak	26,4	0,55	9,23	0,87	9,47	
Şubat	27,0	0,02	8,69	0,34	9,24	
Mart	29,4	0,26	7,94	0,40	8,72	
Nisan	29,5	0,71	8,18	1,08	9,25	
Mayıs	30,7	0,92	8,70	1,08	10,0	
Haziran	29,8	0,10	8,95	0,46	10,65	
Temmuz	27,4	0,57	7,82	0,14	10,26	
Ağustos	24,9	0,85	7,91	1,03	10,75	
Eylül	23,0	1,02	7,99	1,38	11,23	
Ekim	20,8	1,79	7,52	1,91	10,88	
Kasım	19,3	1,40	7,61	1,23	10,54	
Aralık	18,4	0,42	7,72		10,53	

Kaynak: TÜİK

2005 yılında devreye giren Üretici Fiyatları Endeksi'nde, endeksteeki fiyat değişimlerinin hesaplama yönteminin değiştirilmesi, endeksin özellikle tarım fiyatlarındaki değişime konu olan bölümündeki değişim oranlarını büyük ölçüde aşağı çekmiştir. Bu değişikliğin bir parçası olarak, önceki yıllarda tarım fiyatlarındaki artışların yüksek seyrettiği dönemlere göre, tarım fiyatlarındaki artış oranları alışılmış

oranların altında kalmıştır. Ayrıca, imalat sanayinin ürettiği enflasyonun da yavaşladığı gözlenmiştir. Bu yavaşlamanın bir nedeni, imalat sanayinin üretim girdileri içerisinde ithal girdilerin ağırlık kazanması ve döviz kurlarının düşük seyretmesi nedeniyle ithal girdilerde önemli bir fiyat değişikliği gözlenmemesidir. Tersine, döviz kurlarındaki gevşeme, beraberinde deflasyonist bir etki dahi getirmektedir. İkinci bir önemli detay, yerli malların, kur nedeniyle ucuz kalan ithal mallarla rekabet edebilmek adına, fiyatlarında bir değişiklik olmamasıdır. Dolayısı ile, imalat sanayinin ürettiği enflasyonun düşük kalması, üretici fiyatları endeksindeki değişim oranını da, AB ve ABD, yani Batılı ekonomilerdeki ortalama maliyet enflasyonunun dahi altına getirmiştir. Bununla birlikte, 2006 yılında kurlarda olası bir artışın ise, bu defa üretici fiyatları endeksini tersine etkileyebileceği de anlaşılmaktadır. Bu bilgilerin ışığında, TEFE-ÜFE olarak, son 10 yılın yıllık enflasyon ortalamasının yüzde 50,60 ve 2004 yılı TEFE artış oranının yüzde 13,84, yeni endeks ÜFE'ye göre ise 2004 yılı yıllık artış oranının yüzde 15,35 olduğu dikkate alındığında, bir yılda maliyet enflasyonunun yüzde 2,66'ya gerilemesi gerçek bir rekora işaret etmektedir.

Tablo 5: Toptan Eşya Fiyatları ve Üretici Fiyatları Endeksi'nin Seyri (%)

TEFE-ÜFE	1995-2004 DÖNEMİ 10 YILLIK AYLIK ORT.	2003 (TEFE) (1994=100)		2004 (TEFE) (1994=100)		2005 (ÜFE) (2003=100)	
		GENEL TEFE	ÇEKİRDEK	GENEL TEFE	ÇEKİRDEK	GENEL ÜFE	İMALAT
OCAK	5,48	5,60	3,6	2,60	0,60	-0,41	-1,06
ŞUBAT	3,48	3,14	1,5	1,64	0,10	0,11	0,14
MART	4,63	3,2	1,6	2,10	0,70	1,26	1,54
İLK 3 AY	14,20	12,40	6,8	6,50	1,50	0,96	0,61
NİSAN	4,81	1,76	0,7	2,65	1,50	1,21	1,95
MAYIS	2,40	-0,62	0,3	-0,03	1,80	0,20	-0,42
HAZİRAN	1,47	-1,9	0,2	-1,05	1,20	-0,48	0,42
2. 3 AY	8,90	-0,70	1,2	1,54	4,60	0,92	1,95
İLK 6 AY	24,37	11,50	8,1	8,14	6,13	1,89	2,57
TEMMUZ	2,36	-0,54	0,5	-1,52	0,30	-0,74	-0,36
AĞUSTOS	2,42	-0,20	0,7	0,79	1,50	1,04	1,48
EYLÜL	4,32	0,05	0,2	1,85	0,60	0,78	1,54
3. 3 AY	9,37	-0,70	1,4	1,08	2,30	1,07	2,68
İLK 9 AY	36,02	10,72	9,7	9,31	8,60	2,98	5,32
EKİM	3,81	0,6	0,6	3,23	1,40	0,68	0,38
KASIM	3,11	1,7	0,9	0,75	0,20	-0,95	-1,86
ARALIK	3,44	0,6	0,9	0,13	0,20	-0,04	-0,58
4. 3 AY	10,72	2,9	2,4	4,14	1,81	-0,31	-2,06
2. 6AY	21,09	2,1	3,8	5,26	4,15	0,76	0,56
12 AY	50,60	13,9	12,3	13,84	10,60	2,66	3,15

Kaynak: TÜİK

Üretici Fiyatları Endeksi'ndeki bu rekor gerilemede, ekonominin içinde bulunduğu koşullarının etkisinin yanı sıra, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) 2005 yılı genelinde örtülü enflasyon hedeflemesini başarı ile uygulamış olmasının ve enflasyon ile mücadelede faiz oranları politikasını etkin şekilde kullanmış olmasının etkisi göz ardı edilmemelidir. Merkez Bankası iç talepteki genişlemenin enflasyonist etkisi karşısında ihtiyatlı ve tedbirli kalarak başarılı olmuştur. Bunun bir parçası olarak, üçüncü çeyrekte faiz indirimlerine de ara vermiştir. Ekim ayından itibaren ise, her ayın 9'unda gerçekleştirilen açıklamalar ile, kısa vadeli gösterge faiz oranını, TCMB yüzde 14,25'den, 2005 yılı sonu itibarıyla yüzde 13,5'e düşürmüştür.

TCMB, 2005 yılında enflasyon odaklı para politikalarını sürdürmüştür. Döviz kuru rejiminde ise dalgalı kur rejimi uygulaması sürmüştür. TCMB, 2005 yılının tamamında yeni para birimine geçilen bir dönemde, örtülü enflasyon hedeflemesi politikasını sürdürmüş ve gecelik faiz oranlarını en önemli araç olarak kullanmıştır. Merkez Bankasının gecelik faiz oranları 2004 yılı başında yüzde 26, 2004 sonunda ise yüzde 18 olduktan sonra 2005 yılında MB faiz oranlarını enflasyonist beklentilere göre indirmeyi sürdürmüştür. MB faiz oranlarında indirimleri önce 0.50 ve sonra 0.25 puana kadar düşürmüştür. 2005 sonunda faiz oranları yüzde 13.5'e gerilemiştir. TCMB, bilânçosundaki büyümeyi de sınırlandırarak sıkı para politikasını sürdürmüştür. TCMB bilânçosu IMF borçlarının geri ödenmeye başlanması ile giderek normalleşmektedir. Emisyonun payı ise artmakta ve TCMB piyasalarda borçlu değil, alacaklı hale gelmektedir. Bu gelişmelerin ışığında, 2005 yılındaki 'örtülü enflasyon hedeflemesi' uygulamasından sonra, TCMB'nin 2006 yılında yürürlüğe koyduğu 'Enflasyon Hedeflemesi'nin, iç talepteki genişleme ve merkez bankası yönetiminin değişmesinden kaynaklanan etkiyle, yılın ilk yarısında başarılı olamadığı görülmektedir.

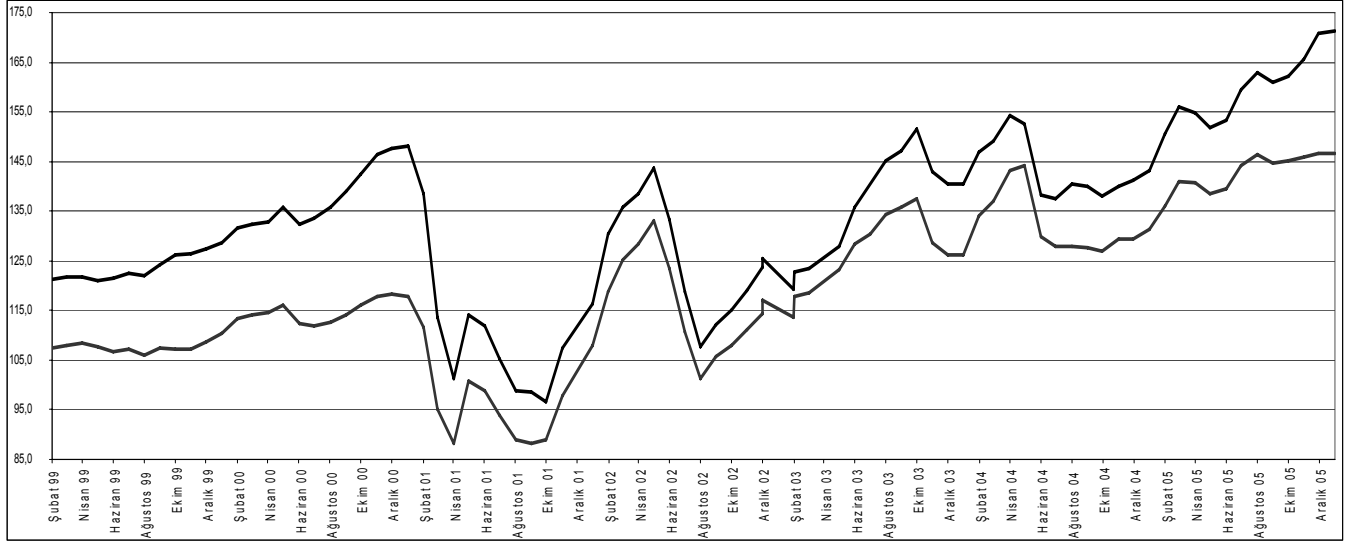
Enflasyonda gözlenen bu yön değişikliği, 2005 sonundan itibaren kendisini hissettirmiştir. Maliyet enflasyonunu gösteren Üretici Fiyatları Endeksi'nde yıllık enflasyon oranı yüzde 2,66'ya kadar gerileyerek, Türkiye'yi 40-50 yıl öncesinin Türkiye'sine götürür iken, Tüketici Fiyatları Endeksi'nin temsil ettiği talep enflasyonu 2004 yılı nisan ayından bu yana yüzde 7,05-9,5 aralığında, bir yapışkanlık göstermiştir. Yüzde 7,5 çitasının altına gelinememiştir. Yani, talep enflasyonu yüzde 7,5'in altına inmemekte direnmektedir. Bu nedenle, TCMB'nin piyasadaki para miktarı üzerindeki kontrolünü yoğunlaştırarak, talepteki göreceli canlılığı soğutmayı tercih etmesi gerekebilir. Yani, 2006 yılının özellikle ikinci yarısında, iç talepteki canlılık baskı altında olacak ve firmaların ihracata ağırlık vermeleri gerekecektir.

4. TL'nin Değeri ve Küresel Rekabet

Türk sanayisinin, küresel rekabet koşullarında, daha fazla ihracat yapabilmek adına, henüz markalaşmadığımız da dikkate alınır ise, elindeki en önemli silah, rakip ülke ve firmalara göre iyi bir fiyattan piyasaya girmektir. İyi bir fiyattan piyasa girmenin önemli bir kuralı ise, maliyetleri aşağı çekmektir. Bu durumda, sanayi kuruluşlarımızın ihracatta iyi bir maliyet yakalayabilmeleri açısından, işgücü verimliliğini arttırmak ve hammadde ile yatırım malını, yani makine ve teçhizatı en ucuz fiyattan temin etmek gibi hedefi söz konusudur. Bu durum, hem minimum işgücü ile üretim yapılacağı anlamına gelmektedir ki, bu durumda işsizlik oranında önemli bir iyileşme beklenmesi zordur; diğer yandan eğer yerli hammadde ile makine, teçhizat pahalıya geliyor ise, bunların ithalatına yüklenilmesi anlamına gelmektedir.

Türk Lirası, enflasyondaki düşüş eğilimini ve dış ticaret ile cari işlemler açığındaki büyümeyi teyit eder şekilde 2005 yılında değer kazanmaya devam etmiştir. Yüksek dış ticaret ve cari işlemler açığına karşın yoğun sermaye girişi ile döviz cinsi tasarruflardan TL cinsi tasarruflara dönüş ve dolarizasyonun azalması TL'ye değer kazandırmıştır. Fiyat istikrarı arttıkça TL değer kazanmayı sürdürmüştür. Doğrudan sermaye girişindeki artış ile yüksek TL faizi düşük kurlar ilişkisi de giderek zayıflamaktadır. Piyasa koşulları içinde değer kazanan TL ve döviz kurlarındaki gerileme karşısında Merkez Bankası piyasalara doğrudan müdahale yöntemi ve ihale yöntemi ile döviz alımlarında bulunmuştur.

Grafik 1: TCMB'nin Tartılı Efektif Reel Kur Endeksi'nin Seyri

Kaynak: TCMB

Merkez Bankası 21,5 milyar doları son bir sene içinde olmak üzere son üç senede piyasalardan 37,5 milyar dolar döviz satın almıştır. TCMB'nin döviz rezervleri 50 milyar doları aşarak, 2005 yılı sonunda rekor seviyeye ulaşmıştır. TL ise 2005 sonunda TCMB tartılı reel efektif kur endekslerinde TEFE-ÜFE endeksinde yüzde 46,7, TÜFE endeksinde yüzde 71,2 değerli görülmektedir. 2005 yılında TL TÜFE endeksine göre yüzde 19 daha değer kazanmıştır. 2004 yılı ortalama dolar kuru 1,4223 YTL olarak gerçekleşirken, 2005 yıl ortalaması dolar kuru 1.3408 YTL olmuştur.

5. Dış Ticaret ve Ödemeler Dengesi

Özellikle, 2004 yılından itibaren gözlenen trende uygun olarak, 2005 yılında Türkiye'nin ithalat hacmi, yüzde 19 artışla, 116 milyar dolara, ihracat hacmi ise yüzde 15,8 artışla 73 milyar dolara ulaştı. İthalat artışının yüksek çıkmasında ham petrol fiyatlarının dünya ekonomisinde ulaştığı noktadan hareket ile, Türkiye'nin ham petrol ithalatının 2.5 milyar dolar artarak 8 milyar 649 milyon dolara ulaşmış olmasının etkisi göz ardı edilmemeli. Bu verilerin ışığında, 2005 yılında, dış ticaret açığı da yüzde 24,9 artarak 42 milyar 926 milyon dolara ulaştı. Yani, yeni bir Cumhuriyet tarihi rekoru kırılmış oldu. Bu noktada, ihracatın ithalatı karşılama oranında önemli bir eşğin yüzde 65 oranı olduğu dikkate alındığında ve yüzde 65'in altına gelindiğinde dış ticaret açığının cari işlemler açığını büyütme etkisinin hızlandığı dikkate alındığında, oranın 2005 yılında yüzde 63 seviyesine inmiş olması, dikkatle izlenmesi gereken bir sürece işaret etmektedir.

Türkiye İhracatçılar Meclisi verilerine göre ise, ihracat hacmi, 2005 yılında aylık ve yıllık bazda rekorla yılı tamamladı. Yıllık bazda 73 milyar dolar aşılrken, aylık bazda da 7,3 milyar dolarla rekor kırılmış oldu. TİM verilerine göre, 2005 yılında ihracat artışı yüzde 14,7'ye ulaşmış ve ihracat yıllık bazda, 2004 yılındaki 64 milyar dolar seviyesinden, 2005 yılında 73.4 milyar dolara yükselmiştir. İhracat alanında, özellikle otomotiv ve elektrik-elektronik sektörlerinde artış görülmektedir. Hazır giyim (konfeksiyon) ve tekstil ihracatı ise 13,7 milyar dolarlık büyüklüğü ile öncelikli konumunu 2005 yılında da sürdürmüştür. Demir ve demir dışı metaller ihracatı ise, 13

milyar dolara ulaşmış olan otomotiv ve yan sanayi ihracatından sonra, 9,4 milyar dolarla üçüncülüğe yerleşmiştir. Elektrik ve elektronik sanayinin ihracatı ise 7 milyar dolara ulaşmıştır. Tarım sektörünün toplam ihracatı ise 9,7 milyar dolar düzeyindedir.

Tablo 6: Aylara Göre Yıllık Dış Verilerinin Seyri (Milyon \$)
AYLARA GÖRE YILLIK DIŞ TİCARET (MİL. \$)

AYLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	İHR/İTH
ARALIK '98	26.974	45.921	-18.947	58,7
ARALIK '99	26.587	40.687	-14.099	65,3
ARALIK '00	27.324	53.981	-26.657	50,6
ARALIK '01	31.334	41.399	-10.065	75,7
ARALIK '02	35.081	50.832	-15.751	69,0
OCAK '03	35.432	51.488	-16.056	68,8
EYLÜL	41.729	62.582	-20.853	66,7
ARALIK	47.253	69.340	-22.087	68,1
OCAK '04	47.722	70.209	-22.487	68,0
ŞUBAT	48.355	72.024	-23.669	67,1
MART	49.446	74.376	-24.930	66,5
HAZİRAN	52.871	83.043	-30.172	63,7
TEMMUZ	54.041	85.353	-31.312	63,3
AĞUSTOS	54.806	87.224	-32.418	62,8
EYLÜL	56.205	89.374	-33.169	62,9
EKİM	57.081	90.758	-33.677	62,9
KASIM	58.563	93.927	-35.364	62,3
ARALIK	63.167	97.540	-34.373	64,8
OCAK '05	63.032	98.007	-34.975	64,3
ŞUBAT	64.830	100.030	-35.200	64,8
MART	66.058	101.749	-35.691	64,9
NİSAN	66.890	103.278	-36.388	64,8
MAYIS	67.404	105.043	-37.639	64,2
HAZİRAN	68.035	106.432	-38.397	63,9
TEMMUZ	67.811	107.195	-39.384	63,2
AĞUSTOS	68.441	109.476	-41.035	62,5
EYLÜL	69.386	111.223	-41.837	62,4
EKİM	69.915	113.028	-43.113	61,9
KASIM	69.938	113.806	-43.868	61,4
ARALIK	73.122	116.048	-42.926	63,0

Kaynak: TÜİK

Bursa ili, Türkiye'nin 2005 yılında çifte rekor kırmış olan ihracat performansına önemli katkı sağlamıştır. Bursa'nın hem tekstil ve konfeksiyon, hem otomotiv ve yan sanayi, hem de gıda, tarım ve hayvancılık sektöründe iddialı bir şehir olması, Türkiye'nin ihracatına önemli katkı anlamına gelmektedir. Nitekim, 2005 yılında, TÜİK verilerine göre, Bursa Türkiye'nin ihracatının yüzde 7,6'sını 5,6 milyar dolarlık ihracat hacmi ile sağlamıştır. Buna karşılık, Bursa'nın gerçekleştirdiği ithalat ise, toplam ithalat hacminin yüzde 4,5'i oranında 5,2 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Yani, Bursa net dış ticaret fazlası vermiş ender şehirlerimizden biridir. 2 milyonu aşan nüfusu ile, Bursa, aynı zamanda 1 milyonun üzerinde işgücü olanağı sağlayan bir ilimizdir. Yani, Türkiye ortalaması olarak, 15 ve daha yukarı yaşta kurumsal olmayan sivil nüfusun işgücüne katılım oranı yüzde 45 seviyesine kadar gerilemişken, Bursa

Türkiye ortalamasından 5 puan daha iyi bir performansla, işgücüne katılma oranını yüzde 50'lerde tutabilmiştir.

Tablo 7: Aylık Dış Ticaret Verileri (Milyon \$)

AYLIK DIŞ TİCARET (MİL. \$)			
AYLAR	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ AÇIK
04 OCAK	4.619	6.330	-1.711
HAZİRAN	5.281	8.468	-3.187
TEMMUZ	5.629	8.728	-3.099
AĞUSTOS	4.694	7.883	-3.189
EYLÜL	5.645	8.487	-2.842
EKİM	5.863	8.088	-2.225
KASIM	5.734	8.568	-2.834
ARALIK	6.541	10.474	-3.933
05 OCAK	4.997	7.213	-2.216
ŞUBAT	5.652	8.323	-2.671
MART	6.591	10.196	-3.605
NİSAN	6.124	9.594	-3.470
MAYIS	5.885	9.809	-3.924
HAZİRAN	5.912	9.857	-3.945
TEMMUZ	5.405	9.491	-4.086
AĞUSTOS	5.324	10.164	-4.840
EYLÜL	6.590	10.234	-3.644
EKİM	6.392	9.893	-3.501
KASIM	5.757	9.346	-3.589
ARALIK	6.963	11.213	-4.250

Kaynak: TÜİK

Tekstil ve konfeksiyon, Otomotiv ana ve yan sanayii, makine ve metal, Enerji-elektrik ve elektronik ile gıda tarım ve hayvancılık olmak üzere seçilmiş 5 sektörün 1997-2005 yılları arasındaki ihracat performansları incelendiğinde, otomotiv ana ve yan sanayi ihracatında, iç talepteki patlamaya bağlı olarak 2000'deki düşüşün ardından, 2001-2004 döneminde ciddi artış gözlenmiştir. Yani, otomotiv sektörü 2000 yılında yüksek iç satış rakamları ile ihracatını 1999 yılına göre azaltmış; ancak, 2001 Krizi ile birlikte iç satışlarda gözlenen ciddi daralma ile, ihracata yüklenilmiştir. Bunun bir sonucu olarak, 2001 ile 2004 yılları arası dönemde, Bursa'da otomotiv ve yan sanayi ihracatında önemli bir artış gözlenmiştir. 2005 yılında, yurtiçinde satış rakamının 763 bine dayanması ile birlikte, iç satışların geldiği seviyeye bağlı olarak, bir ölçüde de AB Pazarı'ndaki durgunluğun etkisi ile, ihracat hacmi bir miktar gerilemiştir. Tekstil ve konfeksiyon sektörü ise, iç talepteki sorunlara bağlı olarak, ihracat performansını sürdürme mücadelesi ortaya koymuştur. Nitekim, sektör 1998 yılında ihracat hacminde görülen gerileme sonrası, 1999-2004 döneminde kademeli olarak ihracatını arttırmayı başarmış; ancak başta Çin olmak üzere, rakip ülkelerin baskıları ve AB ekonomilerindeki durgunluğun etkisi ile, 2005 yılında aynen otomotivde olduğu gibi, ama bir miktar daha yüksek olarak, ihracat hacmi gerilemiştir. Bursa'da, makina ve metal sektöründeki nispeten hızlı artış ise dikkat çekmektedir.

Tablo 8: Farklı Kuruluşların Dış Ticaret Verileri (Milyon \$)
FARKLI KURUMLARIN DIŞ TİCARET VERİLERİ

AYLIK	DEVLET İST. ENS.		TİM	GÜMRÜK MÜSTEŞARLIĞI	
	İHRACAT	İTHALAT		İHRACAT	İTHALAT
GRÇKLŞME					
04 EKİM	5.863	8.088	5.902	5.761	8.041
KASIM	5.734	8.568	5.787	5.677	8.528
ARALIK	6.541	10.474	6.739	6.951	10.637
05 OCAK	4.997	7.213	4.996	4.936	6.613
ŞUBAT	5.652	8.323	5.728	5.654	9.138
MART	6.591	10.196	6.641	6.536	10.465
NİSAN	6.124	9.594	6.085	5.914	9.815
MAYIS	5.885	9.809	5.983	5.751	9.575
HAZİRAN	5.912	9.857	6.001	6.244	10.281
TEMMUZ	5.405	9.491	5.727	5.681	9.363
AĞUSTOS	5.324	10.164	5.533	5.237	9.960
EYLÜL	6.590	10.234	6.972	6.765	10.946
EKİM	6.392	9.893	6.672	6.480	9.868
KASIM	5.757	9.346	6.037	5.686	8.667
ARALIK	6.963	11.213	7.284	7.076	10.500

Kaynak: TÜİK; TİM ve T.C. Gümrük Müsteşarlığı

İthalatta gözlenen sıçrama ise, 2005 yılında döviz kurlarındaki gerilemeye bağlı olarak ara malı ve tüketim malı ithalatında yaşanan sıçramalardan kaynaklanmıştır. 2005 yılında özellikle ihracatçı firmaların rekabet güçlerini korumak için ucuz ithal ara malı kullanımına yoğunlaşmaları ile, hammadde ithalatı 81 milyar doları aşmış ve Türkiye'nin ihracat hacminin 8 milyar dolar üstüne çıkmıştır. Yani, ihracatın ve ekonomik büyümenin ithalat bağımlılığı 2005 yılında da hızlanarak sürmüştür. Tüketim malı ithalatı da 14 milyar dolara ulaşmıştır. Oysa, daha birkaç yıl önce yıllık tüketim malı ithalatı hacmi 4 milyar doları geçmemekteydi. Yatırım malı ithalatı, yani makine ve teçhizat ithalatı ise 20 milyar doları aşmıştır.

Tablo 9: İhracat ve İthalatın Kompozisyonu

Geniş Ekonomik Grupların Sınıflamasına Göre	Aralık					Ocak-Aralık				
	2004		2005			2004		2005		
	Değer	(%)	Değer	(%)	%Değ.	Değer	(%)	Değer	(%)	% Değ.
DIŞ TİCARET (000\$)										
İHRACAT	6 540 874	100,0	6 962 724	100,0	6,4	63 167 153	100,0	73 122 150	100,0	15,8
Sermaye (Yatırım) malları	771 082	11,8	733 712	10,5	-4,8	6 530 838	10,3	7 974 132	10,9	22,1
Ara (Ham madde) malları	2 532 407	38,7	2 924 666	42,0	15,5	25 945 606	41,1	30 129 191	41,2	16,1
Tüketim malları	3 225 870	49,3	3 254 602	46,7	0,9	30 501 889	48,3	34 665 985	47,4	13,7
Diğerleri	11 514	0,2	49 746	0,7	332,0	188 820	0,3	352 843	0,5	86,9
İTHALAT	10 474 016	100,0	11 212 647	100,0	7,1	97 539 766	100,0	116 048 269	100,0	19,0
Sermaye (Yatırım) malları	2 109 104	20,1	2 297 014	20,5	8,9	17 397 440	17,8	20 236 084	17,4	16,3
Ara (Ham madde) malları	7 157 645	68,3	7 322 065	65,3	2,3	67 549 436	69,3	81 320 072	70,1	20,4
Tüketim malları	1 190 233	11,4	1 529 199	13,6	28,5	12 100 277	12,4	13 926 240	12,0	15,1
Diğerleri	17 034	0,2	64 368	0,6	277,9	492 612	0,5	565 872	0,5	14,9

Kaynak: TÜİK

2005 yılında, dış ticaret açığında gözlenen rekor artışa bağlı olarak, Türkiye'nin cari işlemler açığı da, 2005 yılında önceki yıla göre yüzde 46.4 artarak 22 milyar 852 milyon dolara yükselmiştir; ki bu da bir Cumhuriyet tarihi rekorudur. Cari işlemler

dengesi, 2004 yılında ise 15 milyar 604 milyon dolar açık vermişti. TCMB'nin açıkladığı verile göre, cari açığın finansmanında doğrudan yatırımların payı ise yüzde 17,1'den yüzde 21,9'a yükselmiştir. 2005 yılında net sermaye girişi bir yılda 44 milyar doları aşmış, net döviz girişi ise 22,3 milyar dolara ulaşmıştır. Bu durum, döviz kurlarındaki gevşemeyi ve TL'nin neden güçlendiği rahatlıkla açıklamakta, ekonominin 2005 yılında ciddi bir döviz arz fazlalığı genişlemesi yaşadığını teyit etmektedir.

Tablo 9: Türkiye'nin Ödemeler Dengesi Performansı (Milyon \$)

	ÖDEMELER DENGESİ ANALİTİK TABLO (Milyon ABD Dolar)	2004 Oc-Ar	2005 Oc-Ar
A-	CARİ İŞLEMLER HESABI	-15604	-22852
1.	İhracat f.o.b.	67047	76595
2.	İthalat f.o.b.	-90925	-109171
	Mal Dengesi	-23878	-32576
3.	Hizmet Gelirleri	22928	25854
4.	Hizmet Giderleri	-10144	-11850
	Mal ve Hizmet Dengesi	-11094	-18572
5.	Yatırım Gelirleri	2651	3684
6.	Yatırım Giderleri	-8288	-9432
	Mal, Hizmet ve Yatırım Geliri Dengesi	-16731	-24320
7.	Cari Transferler	1127	1468
B.	SERMAYE HESABI		
C.	FİNANS HESABI	16679	44069
8.	Yurtdışında Doğrudan Yatırım	-859	-1047
9.	Yurtiçinde Doğrudan Yatırım	2847	9650
10.	Portföy Hesabı-Varlıklar	-1388	-961
11.	Portföy Hesabı-Yükümlülükler	9411	14670
11.1.	Hisse Senetleri	1427	5669
11.2.	Borç Senetleri	7984	9001
12.	Diğer Yatırımlar-Varlıklar	-6955	490
12.1.	Merkez Bankası	-24	-16
12.2.	Genel Hükümet		
12.3.	Bankalar	-5324	-76
12.4.	Diğer Sektörler	-1607	582
13.	Diğer Yatırımlar-Yükümlülükler	14623	21267
13.1.	Merkez Bankası	-209	-787
13.2.	Genel Hükümet	-1163	-2165
13.3.	Bankalar	6564	10392
13.4.	Diğer Sektörler	9431	13827
	Cari,Sermaye ve Finansal Hesaplar	2075	21217
D.	NET HATA VE NOKSAN	2267	1983
	GENEL DENGE	4342	23200
E.	REZERV VARLIKLAR	-4342	-23200
14.	Resmi Rezervler	-824	-17847
15.	Uluslararası Para Fonu Kredileri	-3518	-5353
16.	Ödemeler Dengesi Finansmanı		

Kaynak: TCMB

2005 yılında cari işlemler açığının GSYİH'ya oranı ise yüzde 6.3'e ulaşmıştır ki, yüzde -4 ile -6 arası oran dahi IMF ve Dünya Bankası tarafından tehlike seviyesi

olarak görülmektedir. Cari işlemler açığı, 2005 yılında ekonominin en önemli iki sorunundan biri olarak değerlendirilmekle birlikte, açığın finansmanda doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının payının artması umut verici bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Cari işlemler açığının finansmanında kamu kesimi net borç ödeyicisi olurken, özel kesim hem doğrudan yabancı sermaye girişi, hem de portföy yatırımları ile finansmanda etkili olmuştur. Cari açığındaki yükselmeye karşın Türkiye'ye yönelik yabancı ilgisi ve sermaye girişi, açığı 2005 yılında sürdürülebilir kılmıştır. Nitekim, 2005 yılının 11 aylık döneminin sonunda, ödemeler dengesi tablosundaki finans hesabı aracılığı ile, Türkiye'ye net giren sermaye miktarının 36,7 milyar doları geçtiği, net hata ve noksan kalemi ile giren dövizin ise 3,8 milyar dolara ulaştığı görülmektedir. Nitekim, bu net sermaye girişini teyit edecek şekilde, Türkiye'de yabancı yerleşiklerin portföy tutarları 2004 sonunda 32.4 milyar dolar seviyesinde iken 2005 yılı sonunda 58 milyar dolara ulaşmıştır. Sözün özü, uluslararası finans piyasalarının ve özellikle gelişmiş borsaların işaret ettiği global koşullar da, 2005 yılında Türkiye'nin cari işlemler açığının finansmanına katkı sağlamıştır.

Tablo 10: Yabancı Yatırımcıların Türkiye'de Yatırım Portföy Stoku (Milyon \$)

Yabancıların portföy yatırım stoku (milyon dolar)					
	Hisse Sen.	DİBS	Eurobond	Mevduat	Toplam
2002 Aralık	3.450	2.709	870	1.843	8.205
2003 Aralık	8.691	3.895	1.293	3.024	15.872
2004 Ocak	8.851	3.975	1.269	2.900	15.559
Şubat	9.502	4.574	1.295	2.909	17.129
Mart	10.552	7.622	1.154	2.823	21.258
Nisan	8.466	6.829	1.116	2.970	18.635
Mayıs	7.901	6.752	981	3.054	17.998
Haziran	8.289	5.680	997	2.882	17.635
Temmuz	9.239	8.203	1.095	3.106	20.498
Ağustos	9.406	8.808	986	2.942	21.693
Eylül	10.844	9.173	1.235	3.054	23.732
Ekim	11.375	9.744	1.279	3.796	25.805
Kasım	12.350	10.455	1.348	3.307	26.711
Aralık	15.408	12.570	1.135	3.696	32.407
2005 Ocak	17.559	13.937	1.122	3.347	36.171
Şubat	19.025	16.095	1.074	3.556	39.841
Mart	16.138	14.918	1.122	3.249	35.427
Nisan	15.916	14.957	1.006	3.387	35.266
Mayıs	16.404	15.676	984	3.418	36.498
Haziran	19.402	16.923	821	3.628	40.774
Temmuz	22.281	17.830	891	3.569	44.571
Ağustos	22.473	16.700	867	3.983	44.026
Eylül	26.344	17.152	786	3.770	48.052
Ekim	25.200	17.566	588	4.087	47.441
Kasım	32.125	18.068	608	3.689	54.490
Aralık	33.812	19.739	612	3.896	58.059

Kaynak: İMKB; Takasbank, SPK, DPT ve TCMB

Sonuç olarak, 2005 yılında toplam kamu yatırımlarının yüzde 2'sini, yani 400 milyon 817 bin YTL'lik bir kamu yatırım harcamasını çekebilmiş olan Borsa İli, buna karşılık, özellikle Bursa'nın 250 büyük firmasının katkıları ile, Türkiye'nin toplam vergi gelirlerine yüzde 2,74'lak katkı ile 3,3 milyar YTL'lik bir katkı sağlamıştır. Borsa Ticaret ve Sanayi Odası'nın verileri, Bursa'nın 250 büyük firmasının sektörel dağılımı

açısından, yine Tekstil ve konfeksiyon, Otomotiv ana ve yan sanayii, makine ve metal, Enerji-elektrik ve elektronik ile gıda tarım ve hayvancılık olmak üzere, seçilmiş 5 sektörün 1997-2005 yılları arasındaki 9 yıllık dönemdeki dolar bazlı vergi öncesi dönem karları incelendiğinde, otomotiv ana ve yan sanayinde vergi öncesi dönem karının 2001 ve 2002 yılında gözlenen gerilemeye karşın 2003 ve 2004 yıllarında hızla arttığını göstermektedir. Buna karşılık, otomotiv, 2005 yılında artan rekabet baskısına bağlı olarak, karlılığını arttırmayı sürdürememiştir. İlginçtir, aynı trend makine ve metal ile elektrik ve elektronik sektörlerinde de gözlenmektedir. Buna karşılık, 2003 ve 2004 yıllarında otomobil ve konut kredileri nedeniyle, halkın mutfak masraflarında kısıntı yapmasına bağlı olarak karlılığı azalmış olan gıda sektörü, 2005 yılında gıda harcamalarındaki ciddi artışa bağlı olarak, karlılığını arttırmıştır. Tekstil ve konfeksiyon sektörü ise, hem daralan iç talep, hem de TL'nin değerinden kaynaklanan ihracattaki rekabet zayıflamasına bağlı olarak, karlılığını 2003 ve 2004'de azaltmış ve 2005 yılında karlılık negatife geçmiştir.